

Innspill fra Pensjonistforbundet til Innovasjons- og samskappingsutvalget

Om Pensjonistforbundet og SAKO

Pensjonistforbundet og SAKO gir felles innspill til utvalget. I SAKO-samarbeidet deltar Pensjonistforbundet, Telepensjonistenes Landsforbund, Jernbanepensjonistenes Forbund, Politiets Pensjonistforbund, Statens Vegvesens Pensjonistforbund, Postens Pensjonistforbund, Fagforbundet, Styrke og LO-Stats pensjonistutvalg. Til sammen representerer vi over 270 000 medlemmer.

Pensjonistforbundet er landets største interesseorganisasjon for alders- og uførepensjonister. Vårt mål er blant annet å sikre en trygg og god alderdom, med god tilgang til helsefremmende tiltak som forebygger sykdom og styrker livskvaliteten.

Bo trygt hjemme – behov for styring, finansiering og strukturelle grep

Bakgrunn

Bo trygt hjemme-reformen har viktige situasjonsbeskrivelser, men mangler forpliktende mål, virkemidler og veier til gjennomføring. Skal eldre faktisk kunne bo godt og trygt hjemme lenger, må staten legge bedre til rette for styring, helhet og incentiver på tvers av sektorer.

Vi ser at mange eldre allerede i dag mangler boliger og tjenester som gjør det mulig å bo trygt hjemme. Derfor mener vi at Bo trygt hjemme-reformen må styrkes, før behovene vokser seg for store. Pensjonistforbundet peker på boligfeltet – der helse, nærmiljø og teknologi møtes – som et underutviklet område. Her ligger det store gevinster for både samfunn og enkeltpersoner, men det krever grep i organisering, planlegging og virkemiddelbruk.

Hva bør kjennetegne en reell reform?

- Klare mål og forpliktelser
- Langsiktig planverk forankret i Stortinget
- Samordnede virkemidler og tydelig styring
- Endringer i lovverk, finansiering og organisering
- Tydelig rapportering og resultatmåling

Bo trygt hjemme tilfredsstiller foreløpig i beskjeden grad dette. Reformen må i større grad gjøres reell – og operativ, med tildelte ressurser.

Forslag til innsatsområder

1. Styring og samordning

Reformen har bredden, men mangler tydelig operativ styring. Ansvar er spredt mellom ulike departementer og etater, uten en nasjonal samordnende enhet. Dette skaper uklarhet, svekker gjennomføring og gir ingen langsiktig planforankring. Så lenge reformen er avhengig av årlige budsjettvedtak uten langsiktige forpliktelser, vil Bo trygt hjemme forbli en god intensjon.

Forslag:

- Anerkjenn at dette handler om *beredskap*. Vi må forberede oss på en kjent og eskalerende demografisk endring. En offensiv boligpolitikk for eldre vil begrense behovet for helsetjenester, frigjøre kapasitet og avlaste pårørende og ansatte.
- Lag en nasjonal plan for aldring og bolig – etter modell av Nasjonal transportplan (NTP) eller Forsvarets langtidsplan – med flerårig perspektiv, klare mål og rammer samt politisk forankring i Stortinget.
- En mulighet kunne være å utpeke en ansvarlig statssekretær, med helhetlig styrings-/samordningsansvar.
- Tydeliggjøre og styrke en tverrdepartemental styringsgruppe for bolig, helse, plan og teknologi.
- Gi Husbanken tydeligere oppdrag, med styringsparametere for aldersvennlige boliger. I dag har kun barnefamilier egne styringsparametere i Husbankens tildelingsbrev.

2. Planlegging og lokal forankring

Aldersvennlig boligbygging er ikke alltid med i kommunale planer. Det svekker forutsigbarhet og gjør det vanskelig for aktører å utvikle gode løsninger.

Forslag:

- Pålegg kommunene å inkludere bolig for eldre i kommuneplanens samfunns- og arealdel.
- Støtt utvikling av planverktøy for aldring i samarbeid med frivillige og brukerorganisasjoner, for gode beslutningsgrunnlag, lokal mobilisering og gode boligstrategier.

3. Finansiering og økonomiske virkemidler

Bo trygt hjemme har ingen egne økonomiske virkemidler. Vi ser lite til reformen i de årlige statsbudsjett. Eldre er i liten grad inkludert i dagens støtteordninger:

- Kun en svært liten andel av startlån og lån til bokvalitet går for eksempel til eldre. Det må også stimuleres til flere heldøgns omsorgsplasser, trygghetsboliger og kommunale utleieboliger m.m.
- Heistilskuddet og øremerkede kommunale boligtilskudd er avviklet, og bostøtte til vanskeligstilte eldre er for eksempel sterkt svekket over de siste 15 år.
- Tiltak må sees som samfunnsøkonomiske investeringer, ikke kun som årlige utgifter. De kan redusere behovet for helsetjenester og styrke bærekraften (jf. punkt 6).

Forslag:

- Tydelige mål. Innfør styringsparameter for aldersvennlige boliger i Husbankens oppdrag.
- Styrk tilskudd som gir eldre mulighet til å bo trygt hjemme.
- Opprett *egne* støtteordninger for aldersvennlige boliger (lån + tilskudd).
- Synliggjør støtten til eldre i Husbankens statistikkbank. Lag en dedikert statistikk for eldre.

4. Innovasjon i bomiljø og frivillighet

Bo trygt hjemme handler også om sosialt miljø, fellesskap og forebygging. Ensomhet, fall og utrygghet kan forebygges med god fysisk og sosial utforming.

Forslag:

- Gi støtte til utvikling av boligmodeller som fremmer fellesskap, aktivitet og trygghet.
- Styrk sosial infrastruktur: møteplasser, fellesarealer og organisert naboskap.
- Etabler partnerskapsavtaler med frivillige organisasjoner, som Pensjonistforbundet.
- Sikre støtte til frivilligheten: lokal organisering, aldersvennlig transport og opplæring.
- Stimulere til samarbeid mellom offentlige og private aktører på boligområdet.

5. Kunnskap og kompetanse

Det er behov for bedre data, utdanning og indikatorer for gode kunnskapsgrunnlag og mulighet til å vurdere behov og måloppnåelse.

Forslag:

- Forenkle regelverk og saksbehandling for boligprosjekter rettet mot eldre.
- Utvikle indikatorer for boligsosial måloppnåelse i kommunene.
- Styrke undervisning om aldersvennlighet i plan-, bygg- og arkitektutdanningene.
- Etabler egen *Bo trygt hjemme*-statistikk i Husbankens statistikkbank.

6. Samfunnsøkonomiske gevinster - investeringsperspektiv

Bo trygt hjemme-reformen har i liten grad konkretisert de samfunnsøkonomiske fordelene av satsninger, selv om det implisitt er et hovedargument for stortingsmeldingen. Gevinstene bør beregnes og synliggjøres - for å møte behov, motivere til investeringer og sikre god ressursutnyttelse.

Eksempler på hva man burde lage beregninger/prognoser på:

- Helse- og omsorgsbesparelser: Tiltak som senker behov for hjemmebaserte omsorgstjenester, plasser i sykehjem og omsorgsboliger.
- Satsninger som kan avhjelpe virkningene av fallende tilgang på helse- og omsorgsfaglig arbeidskraft.
- Styrket pårørendes rettigheter: Trygg bolig reduserer omsorgsbyrden for pårørende – øker arbeidsdeltakelse og hindrer utmattelse og uhelse.
- Forebygging: Mindre ensomhet, bedre kosthold og færre fall gir bedre liv og lavere kostnader.
- Økt byggetakt: Aldersvennlige boliger kan gi byggeimpuls i en tid med svak boligproduksjon.
- Boligflyt: Frigjør større boliger til barnefamilier – gir bedre boligmobilitet.

7. Forskning og kunnskapsutvikling i kommunene

Mangel på forskning rettet mot kommunale helse- og omsorgstjenester svekker mulighetene for kunnskapsbasert utvikling. Kommuner må ofte ta krevende prioriteringer uten tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag. Samtidig mangler mange kommuner kapasitet og kompetanse til å bestille og anvende forskning i utviklingen av tjenestene.

Forslag:

- Fremme innovasjon og utvikling i kommunene, gjennom å styrke de fem sentrene for omsorgsforskning (SOF) som ressursentre for forskning.
- Gi kommunene insentiver til å inngå partnerskap med forskningsmiljøer.
- Videreutvikle og utvid ordningen med universitetskommuner.
- Sørg for at nasjonale forskningsutlysninger stiller krav om samarbeid mellom kommuner og forskningsinstitusjoner.

8. Brukerinvolvering, pårørende, frivillighet, hjelpemidler og teknologi

Brukerinvolvering

Innovasjon i helse- og omsorgstjenestene må være brukerdrevet, rettferdig og aldersvennlig. Samskaping er et viktig prinsipp – men det forutsetter at bruker- og frivillige organisasjoner behandles som reelle samarbeidspartnere, ikke symbolske deltakere. Eldre er en mangfoldig gruppe. Tjenester og løsninger må tilpasses ulike behov, funksjonsnivå og livssituasjoner. Innovasjon må derfor starte med brukernes premisser og medvirkning.

Forslag:

- Systematisk involvering av brukerorganisasjoner og pårørenderepresentanter i planlegging og utvikling.
- Tydelige mandat og ressurser til brukermedvirkning i alle faser.
- Avklare roller og forventninger.
- Evaluering av brukermedvirkning og jevnlig brukerundersøkelser.

Pårørende

Pårørende er en stor bidragsyter til hjemmeboende eldre, ofte uten tilstrekkelig støtte fra det offentlige. Underfinansiering av de offentlige helse og omsorgstjenestene, vil føre til økt press på de pårørende og økt etterspørsel etter private helse- og omsorgstjenester. Ikke alle får, eller kan regne med, hjelp fra pårørende. En reell Bo trygt hjemme-reform må anerkjenne og styrke pårørendes rolle, og gjøre det mulig å kombinere arbeid og omsorg.

Forslag:

- Innfør like rettigheter til omsorgsdager (permisjon med lønn) for alle arbeidstakere.
- Legg til rette for fleksibel arbeidstidsordning ved omsorgsansvar.
- Etabler en pleiepengeordning for voksne pårørende.
- Styrk avlastningsordninger i kommunene.
- Tilby veiledning, informasjon og pårørendesamtaler.

Systematisk støtte og involvering:

- Pårørendekoordinator i kommunen – én dedikert kontaktperson for veiledning.
- Avlastning og fleksibel støtte – avlastningsopphold, dagsenter, omsorgsboliger/omsorg+boliger og samtaletilbud.
- Opplæring og kurs – f.eks. om demens, kommunikasjon og hjelpemiddelbruk.
- Digitale verktøy – løsninger som støtter samhandling mellom pårørende og helsepersonell, varslingsordninger, GPS o.l.

Anerkjennelse og inkludering:

- Bedre kontinuitet i tjenestene til eldre gir bedre kvalitet
- Involver pårørende i utviklingen av tjenester.
- Tilby pårørendeavtaler for de med særlig tyngende pårørendeansvar
- Kartlegg systematisk pårørendes behov.
- Synliggjør pårørendes rolle gjennom kampanjer og i beredskapsarbeid.

Frivillighet

Frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle, men mangler ofte forutsigbare rammer og støtte. Samarbeidet med frivillig sektor må styrkes. Det er viktig at frivillige ikke blir en erstatning for offentlige faglige tjenester, men et supplement.

Forslag:

- Inngå partnerskapsavtaler mellom kommuner og frivillige aktører, f.eks. med pensjonistforeninger
- Etabler lokale støttestrukturer: organisering, opplæring og transport.
- Inkluder frivilligheten i beredskapsplaner og nærmiljøutvikling.

Hjelpemidler

Riktige og tilgjengelige hjelpemidler er avgjørende og bidrar til en enklere hverdag for å kunne bo trygt lengre hjemme. Dagens systemer for formidling og tilpasning er ofte tunge og lite brukervennlige. Finansieringsansvaret for hjelpemidler som i dag er offentlig hjemlet, må bestå.

Forslag:

- Forenkle tilgang til enkle hjelpemidler og boligtilpasning, f.eks. via kommunale utlånsentraler.
- Gi opplæring i bruk av hjelpemidlene i form av brosjyre eller video.
- Innfør momsfritak eller tilskudd til digitale hjelpemidler som bidrar økt egenmestring og en enklere hverdag (f.eks. komfyrvakt eller hjelpemidler på bad).
- Gi veiledning til kommuner om hvordan hjelpemidler kan innlemmes i boligplanlegging.
- Vurder samlokalisering av hjelpemiddelutprøving og boligveiledning.

Teknologi

Velferdsteknologi har stort potensial, men tas i bruk fragmentert og med lav involvering av eldre. Mange løsninger oppleves som utligjengelige eller lite relevante. Pensjonistforbundet støtter Helsepersonellkommisjonens anbefaling om å styrke innføringen av digitale løsninger og velferdsteknologi der personellet ikke har direkte kontakt med pasienter, brukere eller pårørende. Effektiviseringer må sette personell i stand til å møte behovene der de er størst, og sette helsepersonell, pasienter/brukere og pårørende i sentrum.

Forslag:

- Utvikle og støtte teknologi med lav brukerterskel og høy nytteverdi.
- Styrk opplæringen i digital kompetanse for helsepersonell, eldre og pårørende.
- Gi støtte til kommuner og hjemmeboende eldre for implementering og drift av velferdsteknologi for at eldre skal kunne bo trygt lengre hjemme
- Test og utvikle løsninger i samarbeid med brukere i testleiligheter og hjem.

Prinsipper for rettferdig innovasjon

Innovasjon i offentlig sektor må ha bedre og mer rettferdige tjenester som mål, ikke bare effektivisering. Innovasjon bør vurderes ut fra:

- Bidrag til å redusere, ikke forsterke sosial ulikhet.
- Tilgjengelighet for alle, uavhengig av digital kompetanse, økonomi og bosted.
- Opplevelse av verdighet, trygghet og medbestemmelse.
- Ressursutnyttelse og samfunnsøkonomisk gevinst.
- Innovasjon må ikke gå på bekostning av god tilgangen på sykehjems- og omsorgsboliger.

Samskaping i praksis

For å lykkes med innovasjon i helse og bolig, må det utvikles praktiske arenaer for samskaping:

- Tverrfaglige innovasjonsteam, med eldre, pårørende, helsepersonell og frivillige.
- Testboliger og hjem, til utprøving av løsninger med reelle brukere.
- Partnerskap med næringslivet, utvikle løsninger i samarbeid med kommunene.
- Frivillighet og lokalsamfunn, mobilisere lokal støtte og sosial kontakt.

Helsefremmende og forebyggende arbeid

Økt helsekompetanse til befolkningen er viktig for å bidra til at den enkelte kan ta et større ansvar for egen helse. Dette kan bidra til å avlaste behovet for helse- og omsorgstjenester og helsepersonell.

Tiltak

- Lavterskelaktiviteter i nærmiljø
- Møteplasser som mobiliserer folk til samskaping
- Økt satsing på opptrening, habilitering og rehabilitering

- Benytte flere helsepersonellgrupper i helse og omsorgstjenestene i opplysningsarbeidet, eksempelvis fysioterapeuter, ernæringsfysiologer, ergoterapeuter, tannpleiere m.m.

En reform som tar den omfattende demografiske utviklingen på alvor må sikre langsiktighet, styring, forankring og virkemidler i tide – ikke i etterkant. Bo trygt hjemme må bli en helhetlig samfunnsreform.

Vennlig hilsen
Pensjonistforbundet

Jan Davidsen
Forbundsleder

Merete J. Orholm
Leder fag og politikk